УДК 377.8.17

Бундак М. В.,
викладач зарубіжної літератури,
Сумський будівельний коледж

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ЕСТЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто роль емоційного інтелекту у становленні естетичного ідеалу як основи мовної естетичної свідомості сучасного здобувача освіти. Охарактеризовано поняття про емоційний інтелект та соціальний інтелект, які становлять основу успішної інтеграції індивіда в суспільне середовище, обумовлюють його готовність відповідати на виклики компетентнісно орієнтованого професійного простору, сприяють самоідентифікації культуро-мовної особистості. Здійснено спробу окреслити механізм виведення суб'єктивного переживання у рефлекторну реакцію, яка впливає на мислення особистості і формує її мовну естетичну свідомість у процесі читання художніх текстів на заняттях зарубіжної літератури.

Ключові слова: *емоційний інтелект, мовна естетична свідомість, естетичний ідеал.*

На сучасному етапі емоційний інтелект поруч з соціальним інтелектом розглядається як основа для подальшої ефективної взаємодії особистості із зовнішнім світом, що у свою чергу є однією з об'єктивних складових успішної реалізації людини в житті. У той же час активна інтеграція молодої людини в суспільне середовище неможлива без сформованої готовності сприймати пануючі орієнтири світобачення й органічно відтворювати спосіб життєдіяльності, характерний для даної епохи, який тісно пов'язаний з існуючими категоріями естетичного ідеалу та естетичної свідомості. Незаперечним є факт, що мова й мовлення – це джерела реалізації естетичних уявлень, що у першу чергу ґрунтуються на соціальних та національних нашаруваннях, і разом з тим формують специфіку мислення, емоційного відгуку, загальну культуру носіїв цієї мови. Таким чином дослідження та вивчення ролі емоційного інтелекту у становленні мовної естетичної свідомості сучасного здобувача освіти є актуальним не лише з точки зору формування суто методичних порад до викладання зарубіжної літератури, а й набуває великого значення при формуванні індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти, яка в свою чергу є основою парадигми освіти протягом життя.

Мета статті – проаналізувати роль емоційного інтелекту, що формується під впливом виведення у процесі читання художніх текстів на заняттях зарубіжної літератури суб'єктивного переживання у рефлекторну реакцію, яка впливає на мислення особистості і формує її мовну естетичну свідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що термін «емоційний інтелект» (ЕІ) з'явився у психології наприкінці XX століття, його сформували у 1990 році американські психологи Д.Майєр та П.Саловей. На даний час у науковому світі існує проблема узгодженого визначення емоційного інтелекту, проте у нашій статті ми послуговуємось трактуванням даного поняття, поданим Д.В.Люсиним у статті «Сучасні уявлення про емоційний інтелект», де в основу поняття покладено здатність розуміти, аналізувати і контролювати власні почуття й емоції на рівні з умінням так само сприймати настрої інших людей [3, с. 94]. Розглядаючи питання вивчення у науково-методичній літературі формування мовної естетичної свідомості, приходимо до висновку, що ця наукова проблема є широко дослідженою і бере свій початок, на думку науковців, в античній філософії Платона та Аристотеля. Концепції естетичного виховання знайшли продовження в творчості мислителів епохи Відродження (Леонардо Бруні Аретіно), англійських просвітників (Френсіс Бекон та Джон Локк) [1, с. 14]. В Україні, як свідчить аналіз науково-методичної літератури, майже до кінця XVIII століття естетичні погляди на інтелектуально-емоційну природу художнього слова, роль уяви, творчої рефлексії, поетичного вимислу виникали й розвивалися в посібниках з поетики та риторики, у сфері мовотворчої діяльності. Доходимо висновку, що поєднання емоційного інтелекту й естетичної свідомості як об'єктів дослідження в даній статті є цілком логічним і сприятиме кращому розумінню механізмів використання мовних засобів у процесі формування мовної естетичної свідомості як невіддільної складової світоглядних уявлень індивіда. Адже простір сучасної людини – це симбіоз цивілізації і культури, які дають змогу особистості виступати творцем власного естетичного ідеалу.

Емоційний інтелект, який ґрунтується на психологічній проникливості є ключовою якістю на рівні суб'єкт-суб'єктних стосунків. Інноваційні технології аж ніяк не скасовують потреби

в міжособистісному спілкуванні, навпаки, в умовах безконтактної взаємодії саме здатність швидко й чітко складати психологічну характеристику особистості та розуміти її мотивації та прагнення в даний конкретний момент є запорукою успіху в професійній клієнт-орієнтованій діяльності. У той же час така емпатія неможлива без залученості до певних соціальних та культурних традицій, ціннісних орієнтирів, носіями яких є в першу чергу мова і мовлення. При цьому мовна складова постійно усвідомлюється науковцями й педагогами як засіб культурно обумовленого впливу на розвиток образно-емоційного світу людини. У поняття «естетика мови» вкладається і чуттєве пізнання, яке одночасно являє собою концентрацію досвіду освоєння світу через механізм вивільнення назовні емоційних реакцій, спрямованих на формування естетичного ідеалу як основи мовної естетичної свідомості. Звичайно, на різних етапах навчання естетика мови сприймається по-різному: у початковій школі вона вбачається в милозвучності, експресивності слова, які є його важливими засобами виразності; у старшій школі формування мовного естетичного ідеалу здобувача освіти в контексті індивідуальної освітньої траєкторії розглядається комплексно, наголошується, що провідними аспектами парадигми мовної свідомості є поєднання відшліфованої форми з духовним змістом, етнокультурною, загальнолюдськими цінностями. Вивчення зарубіжної літератури в цьому контексті тісно переплітається з перекладацькою майстерністю, яка вимагає від перекладача універсальної здатності бути носієм кількох мов, культур, епох, що забезпечить таку трансформацію іншомовного тексту засобами рідної мови, яка матиме емоційний відгук та усвідомлене сприйняття авторських ідей, з одночасним засвоєнням читачем естетичних ідеалів далеких епох та цивілізацій. Твори зарубіжної літератури, представлені в курсі викладання, – це перекладна література, від якості інтерпретації якої перекладачем залежить в значній мірі перцепція читача. З огляду на це, перекладач у такій ситуації виступає не просто посередником між мовою оригіналу та рідною для читачів мовою, він транслює у перекладеному творі власні світоглядні уявлення та естетичні ідеали, які знайдуть відображення у процесі формування естетичної свідомості здобувачів освіти. Говорячи в цій ситуації про естетичну

функцію слова, мовлення, ми виходимо із здатності слова виступати в значенні емоції для читача, спонукати до певної рефлексії, усвідомлення (згоди чи заперечення). У цілому ж перекладний текст, як і оригінальний, здатний транслювати суб'єктивний погляд на життя, окремі його прояви, факти, події. У той же час авторська естетика мовлення художнього твору зазнає трансформацій під впливом індивідуального життєвого досвіду перекладача і залежить від законів мови перекладу, її словникового складу. Майстерність перекладача в цьому випадку виявляється в умінні вибирати такі варіанти перекладу, такі форми і способи мовлення, так будувати текст, щоб він своєю духовною суттю виражав саме ту авторську ідею, яка сформувала естетику оригінального твору. Не можна не брати до уваги і той факт, що перекладач ставить мету, щоб читачі, для яких цей переклад призначено, сприйняли естетичні погляди автора, усвідомили ідею, перейнялись відповідними почуттями. Надзвичайно важливо, щоб естетика мовлення перекладного тексту викликала емоційний відгук, а відтак давала змогу читачеві через механізми розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення здійснити рефлексію [2, с. 22]. На етапі вивільнення та інтерпретації суб'єктивних емоцій та переживань вкрай важливими є навички особистості адекватно реагувати на внутрішній, психологічний світ іншої людини, що виявляється в умінні швидко й точно складати емоційно-оціночні судження, які в свою чергу завжди тісно пов'язані з естетичними ідеалами епохи та власною естетичною свідомістю читача. З практичної точки зору найяскравіше виявити взаємозв'язок емоційного інтелекту реципієнта та мовної естетичної свідомості дозволяє зіставлення оригіналу (при умові володіння читачами мовою оригіналу) та перекладного варіанту поетичного твору. Цікавим досвідом формування мовного естетичного ідеалу, який ґрунтується на емоційному інтелекті читача є порівняльний аналіз перекладів одного твору різними авторами. Для прикладу проаналізуємо поезію Ш.Бодлера «Альбатрос». Мова оригіналу (французька) більшості здобувачів технічної освіти не є знайома, але використавши для ознайомлення з оригінальною версією аудіо запис, можна дати уявлення читачам щодо ритмомелодики твору, викликати неусвідомлений емоційний відгук. Через використання прийомів розвитку критичного мислення на наступному етапі

доречним буде спонукати студентів до роздумів, яким є емоційний фон твору. Подальша робота з твором передбачається у вигляді аналізу двох варіантів перекладу твору за авторством Івана Драча та Миколи Терещенка. Перше, ознайомче читання, дає загальне уявлення щодо подібності в обох варіантах перекладу ідейно-естетичної концепції поезії Ш.Бодлера «Альбатрос». Наступне прочитання кожного з варіантів твору дає змогу зіставити як формальні схожість та відмінності текстів, так і зосередитись на мовно-естетичній картині представлених перекладів. Зокрема, віршовий розмір, рима та римування представлених зразків виявляються подібними. У той же час, читачі відзначають складніше емоційне забарвлення другої строфи вірша у перекладі Івана Драча: «Коли на палубу вже люта сила збила,/ Король небес, що знав всі грози без числа./ Волочить важко так свої великі крила,/ Мов сніжно-білі два розкинуті весла.» у порівнянні з варіантом Миколи Терещенка: «На палубу несуть ясних висот владику./ І сумно тягне він приборкане крило,/ Що втратило свою колишню міць велику,/ Мов серед буйних вод поламане весло». Для вироблення системи розвитку естетичної свідомості засобами мови слід пам'ятати, що значну роль у цьому процесі відіграють асоціації. Аналізуючи таке ставлення здобувачів освіти, принципово важливим є нагадати твердження психологів про таку особливість мислення та пам'яті старших підлітків, як здатність виявляти і будувати складні асоціації. У цей час яскраво виявляється потреба самостійно творити (наприклад, складати невеликі оповідання і вірші), задовольнити яку можливо шляхом збагачення мовно-естетичної картини світу через такий алгоритм: знайомство з естетичним об'єктом (художнім текстом) - відчуття (емоція) – інтерпретація (виведення емоції назовні) – сприйняття – усвідомлення – формування мовної естетичної свідомості. Як бачимо первинною при такій послідовності дій є емоція, яка формується під впливом естетичних ідеалів читача і одночасно сприяє формуванню мовної естетичної свідомості як більш комплексної та продуктивної характеристики мовленнєвої компетенції здобувача освіти.

Однією з ключових характеристик успішної особистості є її здатність ефективно взаємодіяти на рівні міжособистісного спілку–вання та в межах соціуму. На наше переконання, така взаємодія

можлива за умови розвиненого емоційного інтелекту та сформованої мовної естетичної свідомості, які в свою чергу надають людині здатності народжувати власні естетичні ідеали, брати участь у створенні нових форм суспільної свідомості. Заняття зарубіжної літератури при цьому здатні виступати найкращим майданчиком для формування у студентів сталого уявлення про естетичну функцію мовлення та мовленнєвої компетенції як складової основних життєво необхідних компетенцій. Питання впливу емоційного інтелекту на мовну естетичну свідомість може стати предметом дослідження психологів, соціологів і лінгвістів та перш за все, воно має практичне значення при підборі методів, прийомів та технологій навчання зарубіжної літератури. При цьому не слід забувати, що принцип освіти протягом життя спонукає сучасну людину бути готовою до інформальної освіти, яка потребує значних ресурсів само мотивації та одночасно командної роботи – і перше, і друге неможливо без емоційної, інтелектуальної, естетичної, мовленнєвої само ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучерук О.А. Поняття про мовно-естетичне виховання //Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник. – Житомир, 2006. – С.14-27.
2. Кучер Т. Естетична свідомість крізь призму феномена «молодіжної культури»// Наукові записки. Серія «Філософія». Випуск 6. – С.20-27. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoafs_2010_6_5.pdf
3. Фіщина Г.О. Особливість психологічної проникливості осіб з високим та низьким рівнем емоційного інтелекту// Наука і освіта. – 2013. - №7. – С.94-98.

Bundak M.V. The role of emotional intelligence in the formation of linguistic aesthetic consciousness of students in foreign literature classes.

The article considers the role of emotional intelligence in the aesthetic ideal as the basic of linguistic consciousness of the modern students. The concepts of emotional intelligence and the social intelligence are characterized which form the basis of successful integration of an individual into the social environment, determine his readiness to respond to the challenges of competence-oriented professional space, contribute to the identification of ethnocultural personality. An attempt is made to outline the mechanism of deriving a subjective experience into a reflex reaction, which influences a person's thinking and form his linguistic aesthetic consciousness in the process of reading.

Keywords: *emotional intelligence, linguistic aesthetic consciousness, aesthetic ideal.*